

การสร้างสรรค์การแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกต
ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
The Performances and Ceremonies Accompanying Sa Ket Set
with Participatory Action Research

ปริญ รสจันทร์¹ มนตรี เตียนพลกรัง² เกศินี ศรีวงศ์ษา³
E-mail: parin1012522@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับอาหารการกินของชาวร้อยเอ็ด 2) เพื่อศึกษาการแสดงพื้นเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ด 3) เพื่อสร้างสรรค์การแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกต ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัย พบว่า 1) ชาวร้อยเอ็ดมีความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของอาหารการกิน สืบต่อมาจากบรรพบุรุษโดยมีข้าวเป็นหัวใจหลักซึ่งแสดงออกเป็นรูปธรรมในพิธีกรรมเพื่อความอุดมสมบูรณ์ เช่นการไหว้ผีตาแฮก บุญบังไฟ เป็นต้น 2) การแสดงพื้นเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย การแสดงมุขปาฐะ การแสดงในพิธีกรรม และการแสดงในมหรสพ เช่น การทำขวัญ เพลงกล่อมเด็ก นิทาน ผญา การรำผีฟ้า การร้องสรภัญญะ การดัดครกตึงสาก การเซ็งบังไฟ การเล่นกับแก๊บ และหมอลำประเภทต่างๆ เป็นต้น 3) การแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกต มีรูปแบบสำคัญ 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนการต้อนรับ ขั้นตอนการแสดงอัตลักษณ์ และ ขั้นตอนการอำนวยการอวยพร

คำสำคัญ: ฐานข้อมูล ทรัพยากรอาหาร ร้อยเอ็ด พาสาเกต

Abstract

This research is a qualitative research. The objectives consisted of 1) to study beliefs about food of Roi Et people; 2) to study folk performances in Roi Et Province. 3) To create performances and the ceremony of making sake with a participatory action research process in Roi Et Province. The results of the research found that 1) Roi Et people believed in the sanctity of food from their ancestors, with rice as the centerpiece, which manifested itself in concrete rituals for fertility. such as paying homage to Phi Ta Haek, Bun Bang Fai. 2) Folk performances in Roi Et Province consist of oral performances performance in ritual and performances in theatrical performances such as Kwan, lullabies, fairy tales, Phaya, ghost dance, and singing songs. pulling the mortar, pulling the pestle flying rockets playing gab gab and various types of Mo Lam, etc. 3) Performances and the ceremony of carrying sake There are three main steps, including the welcome stage. The process of showing identity and the process of blessing.

Keywords: database, food resources, Roi Et, Saket set

ความเป็นมาของปัญหา

ร้อยเอ็ดเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีนโยบายสร้างความน่าสนใจทางการท่องเที่ยวผ่านมิติทางวัฒนธรรม โดยมีจุดศูนย์กลางการพัฒนาอยู่ที่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งถูกกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดที่มุ่งสร้างชุมชนที่มีความยั่งยืน เพื่อสร้างการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ จึงจำเป็นต้องใช้ความรู้ทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ซึ่งทำให้เห็นแนวทางการสร้างภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรม การสืบทอดและการผลิตซ้ำประเพณี ตลอดจนเข้าใจพลวัตและการสร้างประเพณีประดิษฐ์ในชุมชนอีสานเป็นต้น

พาสาเกต คือสำหรับอาหารประจำจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นสิ่งที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นเพื่อเป็นอีกหนทางหนึ่งในการสร้างความน่าสนใจทางการท่องเที่ยว และอาจนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าให้แก่อาหารการกินและสิ่งเกี่ยวเนื่องอื่นๆ ในท้องถิ่น เช่น การแสดง ธรรมเนียม พิธีการ ต่างๆ เพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ เช่น อาหาร การละเล่น การดำเนินชีวิต ตลอดจนการรักษาสุขภาพ หรือใช้คติชนสร้างสรรค์เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นหรืออัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ (ศิริพร ณ ถลาง. 2559)

¹ อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

² อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพลศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

³ อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ด้วยเหตุนี้ การสร้างสรรค์การแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกตด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงต้องรวบรวมความเชื่อเกี่ยวกับอาหารการกิน ตลอดจนการแสดงพื้นเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำมาสร้างสรรค์การแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกตสำหรับต้อนรับผู้มาเยือนโดยการนำสำหรับอาหารมาผสมผสานกับกระบวนการพิธีการ ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน เป็นการสร้างรูปแบบการนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นมานำเสนอ เพื่อเป็นฐานในการสนับสนุนการท่องเที่ยว โดยอาศัยกรอบแนวคิดประกอบด้วยแนวคิดเกี่ยวกับพื้นฐานสังคมเกษตรกรรม ที่มีพิธีกรรมความเชื่อมากมายที่เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ในชีวิตที่พึ่งรากลึกมาตั้งแต่มนุษย์ยังแสวงหาอาหารด้วยการล่าสัตว์ เก็บหาของป่า ความเชื่อเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์เป็นความเชื่อที่เป็นสากลและจะพบอยู่ในกลุ่มชนทุกเผ่าพันธุ์ทั่วโลก เนื่องจากความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต คือการต้องการมีอาหารพอกินและความกลัวความอดอยาก พิธีกรรมที่สะท้อนจากความเชื่อในเรื่องนี้จึงมีความคล้ายคลึงและยืนยันถึงความเป็นมนุษย์ชาติร่วมกันไม่ว่าจะอยู่แห่งใดในโลก ความแตกต่างจะอยู่ที่มนุษย์แต่ละกลุ่มต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศที่แตกต่างกันอย่างไรเท่านั้น (ปราณี วงษ์เทศ. 2563)

แนวคิดเรื่องศิลปะการแสดงพื้นเมือง ได้จากยศ สันตสมบัติ ที่ชี้ให้เห็นว่า ศิลปะ คือ การแสดงออกซึ่งอารมณ์ความรู้สึก ความเชื่อ และความคิดของตน ด้วยรูปแบบและวิธีการต่างๆ เช่น การวาดภาพ การปั้นรูป การแกะสลัก การร้อยรำ การร้องเพลง การทอผ้า การประดิษฐ์เครื่องใช้และเครื่องประดับต่างๆ ฯลฯ นักมานุษยวิทยาเรียกพฤติกรรม ในรูปแบบต่างๆ เหล่านี้ว่าพฤติกรรมการแสดง ศิลปะและพฤติกรรมการแสดงมิได้เป็นเพียง ผลผลิตของศิลปินหรือของปัจเจกบุคคลคนใดคนหนึ่งเท่านั้น หากแต่ศิลปะยังเป็นผลผลิตของวัฒนธรรม ความแตกต่างหลากหลายของศิลปะหรือการแสดง เป็นภาพสะท้อนของความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมต่างๆ วัฒนธรรมที่เห็นได้ชัดเด่นที่สุดคือ ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัตถุดิบและเทคโนโลยีที่มีอยู่ในสังคมวัฒนธรรมแต่ละแห่ง เช่น ดนตรีเป็นพฤติกรรมการแสดงอีกประเภทหนึ่งที่มีรูปแบบแตกต่างหลากหลายตามแต่ละสังคมวัฒนธรรม ทั้งในด้านของเครื่องดนตรี ท่วงทำนองลีลาในการร้องและ เนื้อหา มีสมมติฐานว่า มนุษย์คิดค้นจังหวะและท่วงทำนองของ ดนตรีจากเสียงเด่นของหัวใจซึ่งเด็กทุกคนได้ยินตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์มารดา พัฒนาการทางด้านดนตรีจึงอาจได้รับอิทธิพลจากความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับเด็ก เช่น การอุ้มลูก การตบกันเบาๆ เพื่อไล่ลม ตลอดจนการไกวเปลห่อกลุ่มลูกน้อย เป็นต้น (ยศ สันตสมบัติ. 2559)

แนวคิดเรื่องสร้างสรรค์การแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกต ใช้แนวคิดคิดสร้างสรรค์ เป็นศัพท์ที่ศิริพร ณ กลาง (2559) ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อล้อกับคำว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy) หมายถึง คิดค้นที่มีการนำเสนอในรูปแบบใหม่ หรือเนื้อหาใหม่ ด้วยวัตถุประสงค์ใหม่ หรือการนำคิดค้นไปใช้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม หรือ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นหรืออัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ คิดค้นสร้างสรรค์เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคม 3 บริบท คือ บริบททางสังคมโลกาภิวัตน์และการท่องเที่ยว บริบททุนนิยม และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และบริบทข้ามชาติข้ามพรมแดน เช่น ประเพณีบายศรีพระธาตุสองฝั่งโขง ซึ่งมีการโยงสายสัญญาณรอบองค์พระธาตุพนมทางฝั่งไทยกับองค์พระธาตุทางฝั่งศรีโคตรบองทางฝั่งลาวไว้ด้วยกัน นับว่าเป็นรูปแบบของกิจกรรมที่ไม่เคยมีมาในอดีต (ศิริพร ณ กลาง. 2559)

ความสำคัญของงานวิจัยนี้ คือการเป็นต้นแบบในการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวบนฐานวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยมีคำถามสำคัญคือการสร้างสรรค์การแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกตที่มีความเหมาะสมสอดคล้องและเคารพในท้องถิ่นในขณะเดียวกันนั้นต้องสร้างความน่าสนใจให้แก่ผู้มาเยือนนั้นควรเป็นเช่นไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับอาหารการกินของชาวร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาการแสดงพื้นเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อสร้างสรรค์การแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกต

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีพื้นที่ในการวิจัยประกอบด้วย 1) บ้านบุงเลิศ ตำบลบุงเลิศ อำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด 2) บ้านเก่าน้อย ตำบลไพศาล อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด 3) บ้านท่าม่วง ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 4) บ้านโพนพอง ตำบลหินกอง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง รวมทั้งหมด 50 คน ประกอบด้วย

2.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) ได้แก่ ผู้มีความสามารถด้านพิธีกรรมและการแสดง จำนวน 10 คน

2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้เคยเข้าร่วมชมการแสดงและพิธีกรรม เจ้าหน้าที่ของรัฐ

นักเรียนนักศึกษาผู้เรียนรู้การแสดงและพิธีกรรม จำนวน 20 คน

2.3 ประชาชนทั่วไป (General Informant) ได้แก่ ชาวบ้านในพื้นที่วิจัย จำนวน 10 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

3.1 แบบสำรวจ เพื่อสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน

3.2 แบบบันทึก เพื่อบันทึกข้อมูลการประชุมเชิงปฏิบัติการในการแสดงและพิธีกรรมต่างๆ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

4.1 การศึกษาเอกสาร และงานวิจัยต่างๆ

4.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยมีคนในชุมชนเป็นผู้วิจัย และกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ตลอดจนการปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อการสร้างสรรค์การแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกต

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้แนวคิดทฤษฎีเพื่อสร้างกรอบในการวิเคราะห์ จากนั้นจึงทำการเรียบเรียง และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ภาพที่ 1 กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ณ วัดทุ่งกล้วยวัน อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งได้รับการสนับสนุนบุคลากรจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด สถานศึกษา และผู้รู้ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้

ภาพที่ 2 ลำคู่ เพื่อต้อนรับ แสดงอัตลักษณ์ และอำนวยการโดยเยาวชนจังหวัดร้อยเอ็ด การแสดงต้นแบบการสร้างสรรค์การแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกตจากคำแนะนำของผู้รู้

ภาพที่ 3 บั๊กกับแก๊บหลอยหลัง การแสดงกับแก๊บ เพื่อเป็นต้นแบบการสร้างสรรคการแสดงผลการประกอบพาสาเกต โดยนายทองใบ พฤษกรรม บ้านปู่เจ้า ตำบลนาแซง อำเภอเสลภูมิจังหวัดร้อยเอ็ด

ภาพที่ 4 การเตรียมการสู่ขวัญก่อนกระบวนการการผูกข้อมือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเป็นต้นแบบการสร้างสรรคการแสดงผลการประกอบพาสาเกต ณ บ้านดุกอิ่ง ตำบลดุกอิ่ง อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาพที่ 5 การดำเนินกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) คณะสารภัญญะ ณ บ้านดุกอิ่ง ตำบลดุกอิ่ง อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาพที่ 6 หนังสือนิทรรศการ พลิซึคคี ต้นแบบการสร้างสรรคการแสดงผลและการประกอบพาสาเกต ณ บ้านแต่ ตำบลวังขุรี อำเภอรวยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการวิจัย

การสร้างสรรคการแสดงผลและการประกอบพาสาเกตด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยใช้การศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลภาคสนาม(Field Study) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research.) และกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ตลอดจนการปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อทำการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษิตความเชื่อเกี่ยวกับอาหารการกินของชาวร้อยเอ็ด 2) เพื่อศึกษิตการแสดงพื้นเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ด 3) เพื่อสร้างสรรคการแสดงผลและการประกอบพาสาเกต มีผลการวิจัย ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับอาหารการกินของชาวร้อยเอ็ด

ชาวร้อยเอ็ดมีความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของอาหารการกินสืบต่อมาจากบรรพบุรุษโดยมีข้าวเป็นหัวใจหลักซึ่งแสดงออกเป็นรูปธรรมในพิธีกรรมเพื่อความอุดมสมบูรณ์ เช่นการไหว้ผีตาแอก บุญบังไฟ เป็นต้น

ชาวร้อยเอ็ดมีความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของข้าว อันมีรากฐานมาจากสภาพแวดล้อม ซึ่งกำหนดรูปแบบการดำรงชีวิตของผู้คนในแต่ละพื้นที่ ด้วยเหตุที่มีการเกษตรกรรมที่ฝักอนาคัดไว้ที่ธรรมชาติซึ่งเป็นพลังที่ยากแก่การควบคุมส่งผลให้เกิดวิถีคิดแบบนอนน้อมต่อธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนออกมาในจาริตประเพณี ซึ่งผูกพันอยู่กับสภาพธรรมชาติและวิถีทางการผลิต เช่น จาริตประเพณีที่สอดคล้องกับวิถีกิจกรรม อาทิ ลูกหลานต้องเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ปู่ย่าตายายทำการผลิตตามวิถีที่บรรพบุรุษกระทำสืบต่อกันมา หรือเรียกว่าเฮ็ดตามฮีตฮอย เพื่อให้ได้ผลดีดังที่เคยเป็นมา เรียกว่า หมั้ง หรือ หมาน เป็นต้น (ปริญ รสจันทร. 2560)

สิ่งเหล่านี้สะท้อนออกมาใน ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเป็นส่วนใหญ่ อาทิ การเลี้ยงผีตาแอก แปลว่าที่แรก ซึ่งเป็นผีผู้หญิง สอดคล้องกับตำนานแม่โพสพ และพิธีแรกนาขวัญ การเลี้ยงผีตาแอกทำขึ้นในเดือน 6 โดยชาวบ้านนำไก่ต้มไปประกอบพิธีเสี่ยงทายระดับน้ำ โดยการให้ผู้ประกอบพิธีที่เรียกว่า เฒ่าจ้ำ หรือชะจ้ำ เป็นผู้เสี่ยงทาย เมื่อเลี้ยงตาแอกแล้ว จึงเป็นการแหกนา โดยไถวนเป็นวงกลมแล้วทำการปักข้าวในนาตาแอก โดยจะปักข้าว 8 ต้น โดยก่อนการปักข้าวแต่ละต้นจะมีการท่องคำโสภเพื่อให้อ่างอกงามสมบูรณ์ ซึ่งคำโสภในพิธีกรรมเลี้ยงผีตาแอกนี้ในการผลิตนี้ ผังไว้ด้วยปัญหาและอุปสรรคในการผลิต เช่นปัญหานาล่มปัญหานกหนูแมลงที่ทำให้ต้นข้าวเสียหาย (ปริญ รสจันทร. 2560)

จากศึกษาภาคสนาม พบว่าชาวร้อยเอ็ดมีความเชื่อว่าอาหารการกินมีความศักดิ์สิทธิ์ และมีชีวิต จึงหลีกเลี่ยงการกระทำที่เป็นการไม่ให้เกียรติอาหาร เช่น การกินทิ้งกินขว้าง การหยอกล้อหรือการร้องเพลงเมื่อกินอาหาร แม้แต่เครื่องมือในการประกอบอาหารจะมีชีวิตอยู่ในเครื่องมือเหล่านั้น เช่น เตาไฟ ครกตำข้าว ตลอดจนเรือนไฟ จะต้องได้รับการดูแลความสะอาดเป็นอย่างดี ความหมายของอาหารคือการมีชีวิตอยู่รอด และการสร้างความสุขผ่านการกินอาหารที่มีรสชาติดี อาหารยังเป็นสื่อถึงการต้อนรับและการยินดีในการพบปะผู้มาเยือนอีกด้วย

2. การแสดงพื้นเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ด

การแสดงพื้นเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย การแสดงมูขุปาฐะ การแสดงในพิธีกรรม และการแสดงในมหรสพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

การแสดงมุขปาฐะหมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบทอดกันมา นับเป็นการศิลปะการแสดงชั้นพื้นฐานที่มีรูปแบบไม่ซ้ำซ้อนมีเนื้อหาทั้งทางโลก และทางธรรม เช่น การทำขวัญ เพลงกล่อมเด็ก นิทาน ฃญา เป็นต้น ซึ่งการแสดงประเภทนี้เป็น การแสดงที่มีความเก่าแก่ที่สุด และเป็นรากฐานของการแสดงชนิดอื่นๆ ในเวลาต่อมา

การแสดงในพิธีกรรม เช่น การรำผีฟ้า หรือ หมอลำผีฟ้า ในทางตอนเหนือของจังหวัดมีจุดประสงค์เพื่อใช้อำนาจของผีศักดิ์สิทธิ์ในการดูแลรักษาผู้ป่วยให้มีสุขภาพดี หรือการร้องสรภัญญะในบุญทางพุทธศาสนา การดิ่งครกดิ่งสากเพื่อขอฝน การเซ็งบั้งไฟ การละเล่นกับแก้ว เป็นต้น

การแสดงในมหรสพ เป็นการแสดงในวาระของการเฉลิมฉลองหรือเรียกว่าเสพพัน เช่น การแสดงหนังประโมทัย การแสดงหมอลำพื้นเป็นการลำคนเดียวเพื่อเล่านิทานต่างๆ หมอลำกลอนหรือหมอลำคู่เป็นการแสดงของหมอลำสองคนเป็นการถามตอบในเรื่องทางโลก และเรื่องทางธรรมปัจจุบันพัฒนามาเป็นหมอลำซึ่งที่เน้นในเรื่องทางโลก และการแสดงออกทางเพศเป็นส่วนใหญ่ หมอลำหมู่เป็นการแสดงหมอลำแบบหลายคนเล่นเป็นเรื่องราว เช่น จำปาสี่ต้น ลีลาวดี เป็นต้น ลำเพลินคล้ายลำหมู่แต่เน้นจังหวะลำเพลินที่มีความสนุกสนานเพลิดเพลินมีการแต่งกายที่เน้นให้เห็นความสวยงามของตัวนางด้วยกระโปรงสั้น

3. การสร้างสรรค์การแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกต

ผลจากกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่ากลุ่มผู้รู้และผู้ปฏิบัติ มีแนวคิดร่วมกันในการพัฒนารูปแบบการสร้างสรรค์การแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกตเพื่อเป็นต้นแบบในการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยว บนฐานวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ด้วยความเหมาะสมสอดคล้องและเคารพในท้องถิ่น และสร้างความน่าสนใจให้แก่ผู้มาเยือน มีรูปแบบสำคัญ 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ขั้นตอนต้อนรับ 2) ขั้นตอนแสดงอัตลักษณ์ และ 3) ขั้นตอนอวยพร ดังนี้

ขั้นตอนต้อนรับ ประกอบด้วย 1) การเปิดตัวพิธีกร 2) การสู่ขวัญ 3) การผูกข้อมือ จากนั้นจะนำสู่การนำพาสาเกตมาให้ผู้มาเยือน

ขั้นตอนแสดงอัตลักษณ์ ประกอบด้วย 1) ดินหญ้าฟ้าแถน เป็นการบรรยายประกอบดนตรีเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับอาหารการกินของชาวร้อยเอ็ดโดยเน้นที่เกลือ และข้าวอันอุดมสมบูรณ์ 2) ดินแดนแคว้นสาเกต เป็นการลำแคน การท่องสรภัญญะ หรือการฟ้อนตามแต่ละชุมชนเพื่อแนะนำท้องถิ่นของตน

ขั้นตอนอวยพร ประกอบด้วย 1) มื้อนี้จำลามีหน้ามาพ้อใหม่ สามารถใช้การพูดของพิธีกร การลำลา การร้องเพลง หรือตามแต่ละความถนัดของชุมชน 2) สมมาพาควร เป็นขั้นตอนการบอกกล่าวขอภัยหากมีสิ่งใดที่ทำให้ไม่พึงประสงค์ และมีขั้นตอนการการมอบของที่ระลึก เช่น กระจุกเกลือร้อยเอ็ด ผ้าแพร กำไล สายสร้อย ตามแต่ละชุมชนมี

อภิปรายผล

จากการค้นพบในการวิจัย 3 ประเด็น อันเป็นวัตถุประสงค์ของการวิจัยประกอบด้วย) เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับอาหารการกินของชาวร้อยเอ็ด 2) เพื่อศึกษาการแสดงพื้นเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ด 3) เพื่อสร้างสรรค์การแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกต ผู้วิจัยมีประเด็นอภิปราย ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับอาหารการกินของชาวร้อยเอ็ด

ชาวร้อยเอ็ดมีความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของอาหารการกินสืบต่อมาจากรูปธรรมโดยมีข้าวเป็นหัวใจหลักซึ่งแสดงออกเป็นรูปธรรมในพิธีกรรมเพื่อความอุดมสมบูรณ์ เช่นการไหว้ผีตาแสด บุญบั้งไฟ เป็นต้น ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับปราณี วงษ์เทศ (2563) กล่าวว่าชีวิตผู้คนดำเนินอยู่ภายใต้ความเชื่อพิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อจึงเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมแทบทุกด้าน โดยพื้นฐานแล้วสังคมในอุษาคเนย์เป็นสังคมเกษตรกรรม จึงมีพิธีกรรมความเชื่อมากมายที่เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ในชีวิตที่ฝังรากลึกมาตั้งแต่ มนุษย์ยังแสวงหาอาหารด้วยการล่าสัตว์ เก็บหาของป่า ความเชื่อเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์เป็นความเชื่อที่เป็นสากลและจะพบอยู่ในกลุ่มชนทุกเผ่า พันธุ์ทั่วโลก เนื่องจากความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต คือการต้องการมีอาหารพอกินและความกลัวความอดอยาก พิธีกรรมที่สะท้อนจากความเชื่อในเรื่องนี้จึงมีความคล้ายคลึงและยืนยันถึงความเป็นมนุษย์ชาติร่วมกันไม่ว่าจะอยู่แห่งใดในโลก ความแตกต่างจะอยู่ที่มนุษย์แต่ละกลุ่มต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศที่แตกต่างกันอย่างไรเท่านั้น (ปราณี วงษ์เทศ. 2563) ด้วยเหตุนี้จึงแสดงให้เห็นได้ว่าความเชื่อเกี่ยวกับอาหารการกินของชาวร้อยเอ็ดมีพื้นฐานของความต้องการความอุดมสมบูรณ์อันเป็นความมั่นคงของชีวิต ดังนั้นการสร้างสรรค์การแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกตจึงต้องสื่อถึงความหมายของวาระพิเศษในการเฉลิมฉลองความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหาร

2. การแสดงพื้นเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ด

การแสดงพื้นเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย การแสดงมุขปาฐะ การแสดงในพิธีกรรม และการแสดงในมหรสพ เช่น การทำขวัญ เพลงกล่อมเด็ก นิทาน ฃญา การรำผีฟ้า การร้องสรภัญญะ การดิ่งครกดิ่งสากเพื่อขอฝน การเซ็งบั้งไฟ การละเล่น

กับแก๊บ และหมอลำประเภทต่างๆ เป็นต้น ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ แนวคิดเรื่องศิลปะการแสดงพื้นเมือง ได้จากยศ สันตสมบัติ ที่ชี้ให้เห็นว่า ศิลปะ คือ การแสดงออกซึ่งอารมณ์ความรู้สึก ความเชื่อ และความคิดของตน ด้วยรูปแบบและวิธีการต่างๆ เช่น การวาดภาพ การปั้นรูป การแกะสลัก การรำ ร้องเพลง การทอผ้า การประดิษฐ์เครื่องใช้และเครื่องประดับต่างๆ ฯลฯ อันเป็นพฤติกรรม การแสดง ศิลปะและพฤติกรรมการแสดงมิได้เป็นเพียง ผลผลิตของศิลปินหรือของปัจเจกบุคคลคนใดคนหนึ่งเท่านั้น หากแต่ศิลปะยังเป็นผลผลิตของวัฒนธรรม ความแตกต่างหลากหลายของศิลปะหรือการแสดง เป็นภาพสะท้อนของความแตกต่างหลากหลายทาง วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมต่างๆ รูปแบบที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีชีวิตและเทคโนโลยีที่มีอยู่ในสังคมวัฒนธรรมแต่ละแห่ง เช่น ดนตรีเป็นพฤติกรรมแสดงอีกประเภทหนึ่งที่มี รูปแบบแตกต่างหลากหลายตามแต่ละสังคมวัฒนธรรม ทั้งในด้านของเครื่องดนตรี ท่วงทำนองลีลาในการร้องและ เนื้อหา มีสมมติฐานว่า มนุษย์คิดค้นจังหวะและท่วงทำนองของ ดนตรีจากเสียงเด่นของหัวใจซึ่งเด็กทุกคนได้ยินตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์มารดา พัฒนาการ ทางด้านดนตรีจึงอาจได้รับอิทธิพลจากความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับเด็ก เช่น การอุ้มลูก การตบกันเบาๆ เพื่อไล่ลม ตลอดจนการไกวเปล เขย่าลูกน้อย เป็นต้น (ยศ สันตสมบัติ, 2559) ด้วยเหตุนี้จึงสามารถสรุปได้ว่า การแสดงพื้นเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นผลผลิตอัน สืบเนื่องจากวัฒนธรรมการสร้างสรรคการแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกตจึงจำเป็นต้องสะท้อนให้เห็นซึ่งอัตลักษณ์ของชาว ร้อยเอ็ดให้มากที่สุด

3. การสร้างสรรคการแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกต

ผลจากกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่ากลุ่มผู้รู้และผู้ปฏิบัติ มีแนวคิดร่วมกันในการพัฒนารูปแบบ การสร้างสรรคการแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกตเพื่อเป็นต้นแบบในการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริม สนับสนุนการท่องเที่ยว บนฐานวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ด้วยความเหมาะสมสอดคล้องและเคารพในท้องถิ่น และสร้างที่น่าสนใจ ให้แก่ผู้มาเยือน มีรูปแบบสำคัญ 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ขั้นการต้อนรับ 2) ขั้นการแสดงอัตลักษณ์ และ 3) ขั้นอำนวยความสะดวก ผล การศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดคติชนสร้างสรรค เป็นศัพท์ที่ศิราพร ณ กลาง) ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อล้อกับคำว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค (creative economy) หมายถึง คติชนที่มีการนำเสนอในรูปแบบใหม่ หรือ เนื้อหาใหม่ ด้วยวัตถุประสงค์ใหม่ หรือการนำคติชนไปใช้ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม หรือ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นหรืออัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ คติชนสร้างสรรคเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคม 3 บริบท คือ บริบททางสังคมโลกาภิวัตน์และการท่องเที่ยว บริบททุนนิยมและเศรษฐกิจสร้างสรรค และบริบทข้ามชาติข้ามพรมแดน เช่น ประเพณีบายศรีพระธาตุสองฝั่งโขง ซึ่งมีการโยงสายสิญจน์รอบองค์พระธาตุพนมทางฝั่งไทยกับองค์พระธาตุทางฝั่งศรีโคตรบอง ทางฝั่งลาวไว้ด้วยกัน นับว่าเป็นรูปแบบของกิจกรรมที่ไม่เคยมีมาในอดีต (ศิราพร ณ กลาง, 2559) ด้วยเหตุนี้จึงสามารถสรุปได้ว่าการ สร้างสรรคการแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกต สามารถนำรูปแบบการแสดงที่มีอยู่แต่ละชุมชนมาจัดสร้างสรรครูปแบบใหม่ โดย อาจคงเนื้อหาเดิม หรือการตีความใหม่อย่างเหมาะสมสอดคล้องตามแต่ละชุมชน โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมให้คนในชุมชนได้มี โอกาสสร้างสรรคร่วมกัน

สรุปผลการวิจัย

การเป็นต้นแบบในการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวบนฐานวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ด้วยการสร้างสรรคการแสดงและพิธีการประกอบพาสาเกตที่มีความเหมาะสมสอดคล้องและเคารพในท้องถิ่นในขณะเดียวกันนั้นต้อง สร้างความน่าสนใจให้แก่ผู้มาเยือน ต้องสื่อถึงความหมายของวาระพิเศษในการเฉลิมฉลองความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหาร สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ของชาวร้อยเอ็ดให้มากที่สุด และอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมให้คนในชุมชนได้มีโอกาสสร้างสรรคร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ชุมชน สามารถนำไปใช้เพื่อสร้างความน่าสนใจแก่การท่องเที่ยวของท้องถิ่น
2. หน่วยงานการศึกษา เช่นโรงเรียน หรือมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ดสามารถนำเนื้อหาไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน วิชาเกี่ยวกับท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างสรรคทำรำรำรำในขั้นตอนต่างๆ
2. ควรมีการวิจัยที่วัดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

- ปราณี วงษ์เทศ. (2563). สังคมและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นาตาแฮก.
- ปริญ รสจันทร์. (2560). คนบวชควายแห่งลุ่มน้ำชี:ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแห่งพื้นที่วัฒนธรรมควายจำ. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- ยศ สันตสมบัติ. (2559). มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิราพร ณ ถลาง (2559). คติชนสร้างสรรค์: บทสังเคราะห์และทฤษฎี. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).